

Александар Васић

„МУЗИЧКИ ГЛАСНИК“ (1922): ЕСТЕТИЧКИ И ИДЕОЛОШКИ АСПЕКТИ*

Апстракт: Први музички часопис покренут у Београду после Првог светског рата био је „Музички гласник“. Излазио је од јануара до децембра 1922. године. Главни уредник био је композитор Петар Крстић. Студија доноси анализу естетичке и идеолошке оријентације овога гласила, чији су уредници и сарадници највећим делом били традиционално усмерени.

Кључне речи: Музички гласник, Петар Крстић, Божидар Јоксимовић, Станислав Винавер.

Уводне напомене

Први музички часопис покренут у Београду после Првог светског рата био је „Музички гласник“.¹ Уредник је био композитор Петар Крстић, а чланови уређивачког одбора Божидар Јоксимовић, Владимир Р. Ђорђевић, Јован Зорко, Стеван Христић и Коста Манојловић. Часопис је излазио годину дана, једанпут месечно, од јануара до децембра 1922. године. Обим месечне свеске био је шеснаест страница великог формата – осам страница текста и осам страница нотног додатка.

Уредништво „Музичког гласника“ није иступило са експлицитним програмом и циљевима свога гласила. Уместо тога, позван је Богдан Поповић, наш најистакнутији теоретичар књижевности онога доба, да својим текстом обележи покретање новог музичког часописа у престоници Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

У своме уводном слову Богдан Поповић је као књижевник и естетичар указао на оно што је представљало срж његове просвети-

* Студија представља резултат рада на пројекту *Музика на раскрићу – Српски, Балкански и Европски оквири*, бр. 147033, који финансира Министарство за науку и технолошки развој Владе Републике Србије.

¹ Ово је прва студија о „Музичком гласнику“. До сада су саопштавани само основни подаци о овоме часопису; видети: Стана Ђурић-Клајн, „Историјски преглед југословенских музичких часописа“, *Музика и музичари*, избор чланака и студија, Просвета, Београд 1956, 85; С. Ђ. К. [Stana Đurić-Klajn], „Музички гласник“, *Музичка енциклопедија*, књ. 2: Gr – Op, главни уредник Крешимир Ковачевић, Југославенски лексикографски завод, Загреб MCMLXXIV², 651; [Anonim], „Музички гласник“, *Лексикон југословенске музике*, књ. 2: Me – Ž, главни уредник Крешимир Ковачевић, Југославенски лексикографски завод „Миролас Крлежа“, Загреб 1984, 42; Роксанда Пејовић, *Музичка критика и есејистика у Београду (1919–1941)*, Факултет музичке уметности, Београд 1999, 22–23.

тељске мисије – на значај уметничке критике и уметничког васпитања шире публике. У том смислу, он је у часописима уопште, сада и у „Музичком гласнику“, видео снажно средство за подизање културног нивоа наше средине, али и за развој саме уметности. „Каква би била наша књижевност“, пита се он реторски, „да – од сто година на овамо, од *Летописа Матице Српске*, од *Данице Илирске*, и *Крањске Пчелице* – није у нас било књижевних часописа?“² Богдан Поповић није био задовољан несистематичним и незналачким критичарским оценама наше дневне штампе, у стварима уметности, па је већ и зато поздравио покретање „Музичког гласника“.

У складу са својом познатом идејом да једино знање подиже степен естетског уживања, Поповић је у ширењу знања видео главну мисију „Гласника“. Читаоцу треба помоћи да свесније ужива у ономе што воли (овде је то музика), „те према томе и да више и боље ужива...“³ Богдан Поповић је изнео и три предлога уредништву, у вези са физиономијом новог часописа. Први је био стручне природе. Наиме, просвећивање мање упућених читалаца требало би, према његовом мишљењу, изводити преко популарних чланака који би – са конкретним примерима и појединостима а не апстрактним рефлексима – расправљали појмове и термине из области хармоније, ритма, форме, инструментације и сл. Као узор за те и такве чланке Богдан Поповић је препоручио концертне програме. Уредништво „Музичког гласника“ није усвојило ову његову идеју, али се зато држало онога што је овај утицајни писац изнео као своја два додатна предлога.

Привржен вредностима грађанске демократије и опхођења које почива на међусобном познавању и уважавању, Богдан Поповић је написао: „Овај часопис треба за дуже времена да остане часопис свих струја и интереса у музичкој уметности у нашој отаџбини“.⁴ Он је поздравио сукоб мишљења у питањима уметности као користан за налажење истине, али није прихватио да су сукоб и раздор синоними. Уредништво „Музичког гласника“, видећемо, није оспоравало различите погледе на естетичка и актуална питања оновременог музичког живота, и отворило је врата ауторима који нису били на линији опредељења самих чланова Редакције. Истини за вољу, та врата су у појединим питањима била само одшкринута. Но,

² Уп. Богдан Поповић, „Наш први музички часопис“, *Музички гласник* (у даљем навођењу: *МГ*), бр. 1, стр. 1. (Овај текст прештампан је у: Богдан Поповић, *О уметности и стилу*, прир. Иво Тартаља /Сабрана дела Богдана Поповића у шест књига, књ. III/, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2001, стр. 227–232.)

³ Исто, стр. 2.

⁴ Исто, стр. 2–3.

можда би се другачији гласови јаче чули да је часопис излазио дуже него што је излазио.

Трећи предлог Богдана Поповића уређивачки одбор „Музичког гласника“ пригрлио је у потпуности. На крају свога чланка Поповић иступа као снажан заговорник идеологије југословенства: „Треба имати на уму да данас више но икад конструктивни елементи наше земље, и на првом месту песници, књижевници, и научници, треба да остану нераздељен и нераздељив сноп према елементима деструкције. Они су ову земљу ујединили, не професионални политичари, који хоће да је разједине; и према томе они треба и да је очувају уједињену“.⁵ „Музички гласник“ је све покрајине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца посматрао као своју отаџбину; окупио, колико му је то било могућно у датим приликама, сараднике из разних крајева Краљевства, и с одушевљењем писао како о српској, тако исто и о хрватској и словеначкој музици.

* * *

Већ је Богдан Поповић у своме уводном напису побројао рубрике које је уређивачки одбор предвидео за „Музички гласник“. „Гласник“ је на челном месту доносио чланке и расправе о актуалним питањима музичког живота, школства и сталежа, проблемске и информативне написе о савременој музици, етномузиколошке студије, полемичке текстове о музичкој критици у нас и др. Засебну рубрику чинио је „Оглед биографског речника наших музичара“, коју је редовно исписивао Владимир Р. Ђорђевић. Од девете свеске објављивана је, као посебна рубрика, „Грађа за историју наше музике за владе кнеза Милоша“. „Гласник“ је имао и ове рубрике: „Прилози“ (историографски, етномузиколошки и мемоарски записи); „Прикази“ (критички прикази књига, часописа, нотних издања и др); „Гласник“ (белешке о историји и савременом тренутку установа музичког живота у Краљевини СХС, али и иностранству; о музичким школама и војној музици у нашој земљи; о новим музичким делима; преглед музичке културе и њених проблема у унутрашњости земље; подаци о југословенским музичарима који су у оно време стекли музичке универзитетске дипломе у Европи и др); „Опере и концерти“ (музичка критика); „Библиографија“ (преглед нових издања с подручја музике и музикографије), и „Музички прилози“ – с мањим композицијама домаћих аутора.

За само годину дана излажења „Музички гласник“ је окупио преко четрдесет сарадника из Србије, Хрватске, Словеније, Босне,

⁵ Исто, стр. 3.

Македоније и Пољске. Иако стручна музичка ревија, „Музички гласник“ је отворио своје странице и писцима других образовања и струка, ако су музику познавали и уколико су се њоме на неки начин бавили. Поред чланова уређивачког одбора, у „Гласнику“ су писали загребачки музичари Антун Добронић, Казимир Кренедић и Фрањо Дуган, Словенац Матеј Хубад, а од српских Станислав Бинички, Цветко Манојловић, Даница П. Крстић, Јован Урбан и други. У „Музичком гласнику“ писали су и књижевници Станислав Винавер и Драгутин Ј. Илић, Милан Грол, управник Народног позоришта у Београду, етнолог Тихомир Р. Ђорђевић и други.

У овоме раду окренућемо се анализи двају кључних аспеката „Гласникове“ музикографије: естетичком (који се открива кроз „Гласников“ однос према савременој музици) и идеолошком аспекту.

Музички фолклор, национални стил и виђење савремене музике

Тема која је представљала можда најдубљу преокупацију редакције „Музичког гласника“ био је музички фолклор. Тројица од шесторице чланова уредништва – Петар Крстић, Стеван Христић и Коста Манојловић – били су ученици Стевана Мокрањца. Међутим, и за остале музичаре окупљене у овоме гласилу Мокрањац је представљао узор и као композитор, и као педагог и организатор, и као етномузиколог. Вуковска и мокрањчевска традиција представљала је обавезу, и „Гласник“ се окренуо нашем фолклору, његовом истраживању и проучавању.

Већ у првом броју часопис је донео приказ *Извештаја о фонографском снимању епских народних песама у средњој Босни и Херцеговини, у лето 1913*. Матије Мурка.⁶ Аутор приказа, Владимир Р. Ђорђевић, хвали Мурков значајни рад и позива наше лингвисте, фолклористе и музичаре да што пре наставе с прикупљањем и проучавањем музичког блага нашег народа.

Уследиће чланак Тихомира Р. Ђорђевића, *Свирање и певање у нашем народу по селима као занат*.⁷ У томе тексту Ђорђевић описује једну специфичну појаву у српској музичкој традицији. Наиме, у нашем народу, по селима, само су Роми (били) професионални певачи и свирачи, који свирају за „награду“. У новије време дошло је до извесног померања, па се музика јавља као „допунски занат“, који се под извесним условима ради за награду. Ова тема, занимљива етнологима и етномузиколозима, није једини разлог због којег овде

⁶ МГ, бр. 1, 6.

⁷ МГ, бр. 2, 4–5.

помињемо Ђорђевићев чланак. Наиме, он је на крају позвао „Гласникове“ читаоце на сарадњу и саставио својеврстан анкетни листић према којем би потенцијални сарадници из свих наших крајева требало да састављају своје дописе београдском часопису на ову тему. Простор којим је „Музички гласник“ располагао није могао бити довољан за опсежне научне студије (ако их је у оно доба и могло бити). Али уредништво није желело да се задовољи само писањем о познатим чињеницама, већ је настојало да унапреди познавање наше народне културе и њених особених појава. Музичка етнографија схваћена је као област у којој не треба да партиципирају само уредници.

Импулс за етномузиколошки рад „Гласник“ је пружио и својеврсним информисањем. У трећој свесци Божидар Јоксимовић је дао широк приказ садржаја и закључака студије белгијског музиколога Ернеста Клосона (Ernest Closson) о српским народним песмама, из 1920. године.⁸ „Гласников“ рецензент пажљиво је, са захвалношћу, пренео садржај рада једног од малобројних странаца који су стручно писали о нашој народној музици. Нису, међутим, изостале критичке напомене, пре свега у вези с народним музичким инструментима које белгијски научник очито није довољно познавао. У „Гласнику“ има патриотског набоја, али не на рачун објективности. Уредници су сматрали да своју музику свакако треба волети, али и познавати: „Ово су у кратко резултати проучавања српске народне музике до којих је дошао Г. Клосон. У њима ће наши музичари... наћи и погрешака и недостатака; али како у нас није вршена ни анализа самих наших мелодија, нити је вршено њихово поређење са мелодијама других ближих и даљих народа, ми смо сматрали за потребно да их овде... саопшtimo...“⁹

Сарадници из унутрашњости Србије одазвали су се на Ђорђевићев позив. Стигли су чланци о тзв. бандама, сељачким музичким групама у околини Књажевца, као и о хармоникама, у вези с приликама у смедеревском крају и др.¹⁰

„Музички гласник“ објавио је и прилоге о мелодијама и играма у Старој Србији и Македонији.¹¹ А Петар Крстић није пропустио да на великом простору прикаже свеску загребачке „Нове Европе“ која је донела темат са низом чланака о нашој народној музици.¹²

⁸ Б. Јоксимовић, „Српске народне мелодије: једна научна анализа и компарација“, *МГ*, бр. 3, 1–3.

⁹ Исто, стр. 3.

¹⁰ Е. Л., „Прилози. Банде“, *МГ*, бр. 4, 5; Н. Ј. М., „Прилози. Хармонике“, *МГ*, бр. 4, 5–6.

¹¹ П. Ж. Илић, „Прилози. Музика у Старој Србији и Македонији“, *МГ*, бр. 4, 4.

¹² Кр., „Прикази. *Нова Европа*“, *МГ*, бр. 10, 7–8.

Нисмо случајно изнели преглед „Гласниковог“ рада на музичком фолклору. Интересовање за народну уметност и обичаје у директној је вези са „Гласниковим“ естетичким каноном, односно с његовим односом према савременој музици.

Петорица од шесторице уредника „Музичког гласника“ били су композитори. Они су имали своје одређене погледе на ситуацију у којој су се српска и југословенска музика нашле после Првог светског рата, и иступили су са чврстим предлозима. Иако „Гласник“ никада није писао на нетолерантан начин, из текстова његових уредника и сарадника недвосмислено се види који је то пут који су они били наменили нашој музичкој уметности.

У другом броју „Гласника“ освануо је напис Божидара Јоксимовића, *Наше музичке прилике*. Јоксимовић је овде исписао кратку историју српске уметничке музике, те дао тачну оцену рада Јосифа Шлезингера, Корнелија Станковића, Даворина Јенка, Јосифа Маринковића и Стевана Мокрањца. Јоксимовић сматра да ће наредне генерације композитора учинити још више за музику свога народа зато што ће упознати музички фолклор са читавог југословенског простора, а то нису могли остварити Јенко, Маринковић и Мокрањац зато што у њихово време фолклорно благо није било прикупљено из свих наших покрајина. За тему која нас овде занима индикативна је поента Божидара Јоксимовића, изречена на крају текста: „Прво: треба прикупити све музичко благо наше земље од Мора до Мора... треба то благо проучити, схватити и њиме се инспирисати за уметничко музичко стварање... Тако и само тако, ми можемо дати своју велику музичку уметност“.¹³

Да је национални стил решење проблема српске и југословенске музике, уредници су мислили до краја излажења свога часописа (мислили су то и доцније, што се може упознати из њихових композиција). Пишући, у октобру 1922, опширан приказ загребачког часописа „Нова Европа“, свеске већим делом посвећене музичком фолклору Југославије, Петар Крстић каже: „Кроз цео овај број *Нове Европе*... најјасније се истиче једна иста идеја, једна иста општа жеља, – жеља за југословенском музиком на националној основи, у националном уметничком стилу, која ће као таква имати светску вредност“.¹⁴

Рећи да је национални стил решење проблема српске музике није ни довољно ни јасно. Јер фолклорној мелодији се може приступити различитим изражајним средствима, а кључно питање јесте

¹³ МГ, бр. 2, 3.

¹⁴ Кр., „Прикази. *Нова Европа*“, МГ, бр. 10, 8.

степен модернитета тих средстава. „Музички гласник“ није прећутао одговор на ово питање, и ту долазимо до карактеристичног односа овога часописа према модерној музици.

У чланку *О хармонизирању народних мелодија* Петар Крстић улази у разговор о избору најподеснијих хармонских средстава за наше народне мелодије. Крстић указује да народне мелодије имају своју природну, тј. латентну хармонију и да данашњи хармонизатори треба да следе ту природну хармонску основу. Индикативан је Крстићев став да се не може ићи даље од хармонског руха које су фолклорној мелодији дали Маринковић и Мокрањац. „Пође ли се корак даље, било из неразумевања ствари, било намерно, наићи ће се на неуспех... Одевене у европско рухо, [народне мелодије] нису... у квалитету ништа добиле, јер народна мелодија може бити лепа само у народном руху“.¹⁵

Теми овога чланка Крстић се вратио у октобру исте године.¹⁶ Он се залаже за национални стил и изнова супротставља модерној музичкотехничкој обради народне мелодије: „... ми [смо] гледишта, да у уметности у опште треба да влада потпуна слобода, коју у уметничкој музици и уживају и њени најновији представници: Шенберг, Корнголд, Стравински, берлинска група око *Мелоса*, са Шерхеном на челу... ми желимо и боримо се за слободу народне музике... Њена слобода не сме да буде спутана 'свесном савременом обрадом', она јој мора бити сачувана у техничкој обради, која је подређена стилу и карактеристици дотичнога фолклора“.¹⁷

На линији Крстићевих ставова нашли су се и други музички писци у „Гласнику“ – поједини уздржано, а поједини и с претеривањем. Хрватски композитор Казимир Кренедић није сасвим одбацио модерну музику. Он сматра да музичка еволуција тече, али да савремена музика још увек није нашла свој прави тип и израз, а није одбацио ни различите врсте обраде народних мелодија: „*Mi Slaveni... restauriramo svoju narodnu (pučku) popjevku, koju želimo eksploatisati – zaodjenuti u evropski kaput. Da li to je pravi posao ili posao zablude ocjeniti će naši nasljednici...*“.¹⁸ А Божидар Јоксимовић се у „Гласнику“ представио као музичар резервисан према модернизму. Пишући критички приказ београдског концерта љубљанске Глазбене матице, са делима словеначких аутора – Матеја Хубада, Антона Лајовица, Емила Адамича и Антона Шваба (Schwab) – критичар констатује: „У погледу хармоније огледа се у њи-

¹⁵ *МГ*, бр. 5, 2.

¹⁶ П. Ј. Крстић, „Опет о хармонизирању народних мелодија“, *МГ*, бр. 10, 1–3.

¹⁷ Исто, стр. 2.

¹⁸ Dr. Kazimir Krenedić, „Neoklasicizam u muzici“, *МГ*, бр. 4, 2.

ма свуда чврста и укусна рука – и ако већином новог правца [курзив: А. В.] – вођена нарочито финим осећањем“.¹⁹

У једној каснијој прилици Божидар Јоксимовић ће отићи још даље. Пишући свој, овде већ помињани чланак о ромским свирачима у Србији, он се дистанцирао не само од модерне музике, већ и од Европе у целини. Верујући (искључиво) у снагу националне баштине, а занемарујући чињеницу да српска музика новог доба своје рођење и развој дугује управо Средњој и Западној Европи, један од уредника „Музичког гласника“ написао је: „Ти, који су нам дали 'амајлију', која нас штити против страног освајања наше уметничке музике, јесу: *наши 'свирачи'*“.²⁰

Противник авангарде био је и „Гласников“ травнички сарадник Вјекослав Лончар. У чланку *Најмодернија гласба* он се успротивио естетици ружног и позвао на уздржан однос према музичком футуризму. Као и Милоје Милојевић, водећи београдски критичар међуратног доба, Лончар је заговорник повезаности садашњости и прошлости: „Не *револуција* која обара, него *еволуција*, која изграђује!“²¹

Лончар ће се у још две прилике вратити проблематици модерне музике. Пошавши са становишта теологије и религиозне инспирације, сматрајући да је циљ и сврха уметности прослава Творца, он је одбацио експресионизам и савремену музику као нездраву.²²

Само је једанпут у „Музичком гласнику“ објављена изричита апологија модерне и авангардне музике. У јунској свесци часописа извесни П. Митровић оборио се на дилетантизам и незнање наше музичке критике. Њему је највише сметало то што код нас критику пишу немужичари, и позвао музичаре да сузбију ову појаву.²³ Реакција је стигла кроз два месеца, и то из пера Станислава Винавера. Винавер је изнео читав низ противаргумената: књижевници и филозофи, као Шарл Бодлер (Charles Baudelaire) и Фридрих Ниче (Friedrich Wilhelm Nietzsche), „спасли“ су музику XIX века од сухих кри-

¹⁹ Б. Ј., „Опере и концерти. Концерти. Концерт *Glasbena Matica* из Љубљане, Мањез, 12 и 13 мај“, *МГ*, бр. 6, 6.

²⁰ Б. Јоксимовић, „*Свирачи* у Србији“, *МГ*, бр. 9, 4.

²¹ Вј. Лончар, „*Најмодернија гласба*“, *МГ*, бр. 7, 2. Хрватска и југословенска лексикографија не дају податке о Вјекославу Лончару. С обзиром на то да у „Музичком гласнику“ поред његовог имена стоји Травник, и с обзиром на то да је у деветом броју „Гласника“ писао о Надбискупској великој гимназији у томе граду, може се претпоставити да је он деловао као наставник у том школском заводу.

²² Видети: Вј. Лончар, „Експресионизам у кршћанској музици“, *МГ*, бр. 11, 1; „Зар гласбени ничеизам и большевизам?“, *МГ*, бр. 12, 2–3.

²³ П. Митровић, „Музичка критика у нас“, *МГ*, бр. 6, 3.

тичара, а Винавер наводи и имена модерних изврских литерата који пишу о музици (Ромен Ролан /Romain Rolland/, Андре Суарес /André Suarès/, Емил Виљермоз /Emile Vuillermoz/ и др). Међутим, Винаверов циљ није само одбрана „нестручних“ музичких писаца, он се бори за савремену музику на страницама часописа који тој музици није био склон. Винавер каже: „... дух [музичке уметности,] тај полет могу истински изразити и осетити само прави духови – ствароаци, уметници душом и срцем, а никако чувари формула, правоверни граматичари једне условне граматике, која данас пуца под напоном који раскалупљује све у чему моћно трепти живи дух“.²⁴ Винаверов глас остао је усамљен; на „Гласниковим“ страницама он нема претходника, а ни последника.

О музичким и естетским афинитетима уредника сведоче и двадесет четири композиције наших аутора, објављене у оквиру „Гласниковог“ „Музичког прилога“. То су дела мањег обима, а различитог жанра: женски и мешовити хорови, клавирске минијатуре, камерна музика и соло песме. (Једанаест композиција, дакле безмало половину од укупног броја, нису написали уредници.) Све су то дела умереног музичког језика. Редакција је остала затворена за оштрији звук. Био је то избор по сродности – уредништво је ценило оне међу својим савременицима који нису покидали везу с романтизмом и XIX веком.²⁵

На крају, рецимо још и то да умерена изражајна средства нису била довољна да би један композитор био прихваћен у „Музичком гласнику“. Осмог новембра 1922. у дворани Музичке школе „Станковић“ у Београду концерт је одржао виолиниста и композитор Петар Стоја-

²⁴ Станислав Винавер, „Стручна и књижевна музичка критика“, МГ, бр. 3, 3.

²⁵ „Музички гласник“ је објавио следеће композиције: бр. 1: Б. Јоксимовић, *Поскочица*, за мешовити хор; П. Крстић, *Песма без речи*, за клавир; бр. 2: П. Крстић, *Клипа... клапа*, за мешовити хор; Ј. Зорко, *Успаванка*, за виолину и клавир; В. Р. Ђорђевић, *Ђаурко мила...* за клавир; бр. 3: Ст. Бинички, *Дан за даном*, соло уз пратњу клавира; С. Христић, *Сањарија*, за виолину уз пратњу клавира; бр. 4: К. Krenedić, *Ja ću ljubit... a bez nade svake*, соло уз пратњу клавира; Б. Јоксимовић, *Вишњица*, народна игра за клавир; Иван Доминис, *О, смилуј се*, соло уз пратњу клавира; бр. 5: Јован Urban, *У твој стерној молитви*, за клавир; Ј. Urban, *Наши долазе, усротепа на 1918 год.* за клавир; бр. 6: С. Бинички, *Мила слико њена*, соло уз пратњу клавира; Варвара Свечина-Кишенска, *Ниње сили небеснија* за мешовити хор; бр. 7: Б. Јоксимовић, *Две македонске песме (Хајте, мори, момци, Ој, девојко...)* за женски хор; В. Р. Ђорђевић, *Регретишт mobile*, етида за виолину и клавир; Б. Јоксимовић, *Хор Српкиња* за женски хор; бр. 8: Ј. Урбан, *Ради успомене* за клавир; Ј. Зорко, *Баркарола из „Дечјег албума“* за виолину и клавир; бр. 9: С. Христић, *Уображени болесник*, серенада за соло уз пратњу клавира; бр. 10 и 11: П. Крстић, *Косовска трагедија: пролог*, за соло уз пратњу клавира; бр. 12: И. Доминис, *На студени*, соло уз пратњу клавира; Карел Направник, *Прелудиум* за клавир; Карел Направник, *Божјић: а) Тропар; б) Кондак* за мешовити хор.

новић. Поред Баховог (Johann Sebastian Bach) *Концерта у Е-дуру*, Менделсоновог (Felix Mendelssohn-Bartholdy) *Концерта у е-молу* и Хендловог (Georg Friedrich Händel) *Ариоза*, свирао је и своја дела – *Бал Шампетр*, *Руску фантазију* и *Матерински језик*. Петар Крстић није замарио Стојановићу то што не пише у националном стилу; али он није могао да прихвати лак, салонски стил наведених композиција. Ове комаде означио је као „деласиране међу осталим озбиљним тачкама програма“, и проценио да су се те композиције „осетно издвајале“.²⁶

Идеолошки аспекти: југословенство и словенофилство

Идеолошки програм „Музичког гласника“ било је југословенство. „Гласникови“ уредници настојали да су да нађу сараднике у већим и мањим центрима Краљевине. Давана су обавештења о музичким уставима, уметницима, нотним издањима, књигама и периодици, са читаве територије нове државе. Ако је било пропуста и ограничења, то је било само због недовољног броја сарадника у појединим срединама.

Званична идеологија Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца није доживљена као присила. Елан, па и егзалтација који одликују прве године после Светског рата (такође и године уочи избијања тога рата), у тадашњој (будућој) државној заједници, нашла је одзвуча и на страницама београдског музичког часописа. „Гласник“ није писао с југословенске идеолошке платформе хладно и информативно; у многим чланцима приметан је подигнут, емоционалан тон.

О атмосфери онога времена сведоче речи из једне критике у „Музичком гласнику“. Наиме, децембра 1922. Хрватско певачко друштво „Лисински“ приредило је у Београду два веома успела концерта. Петар Крстић своју критичку белешку завршава следећим речима: „Београд је певање *Лисинскога* поздравио бурно и одушевљено, хороваћу и певаче окитио цвећем и лаворима, срдечно и искрено као брат брата што треба да поздрави“.²⁷ А када пише о Јосифу Руњанину, „Гласник“ закључује: „Композитор српске народне химне био је Словенац – Даворин Јенко. Композитор хрватске народне химне био је Србин – Јосиф Руњанин. То није проста случајност. То је само доказ колико смо ми, Срби, Хрвати и Словенци, један народ, кад у часовима инспирације тачно осећамо и тачно изражавамо идеале један другог“.²⁸

²⁶ Кр., „Опере и концерти. Г. Пера Стојановић“, *МГ*, бр. 12, 6. На сличан пријем П. Стојановић је наишао и код Милоја Милојевића; уп. А. Васић, „Проблем националног стила у написима Милоја Милојевића“, *Музикологија*, Београд 2007, бр. 7, 234.

²⁷ Кр., „Опере и концерти. Концерти. *Лисински*, хрватско пјевачко удружење из Загреб 5–ХП“, *МГ*, бр. 1, 5.

²⁸ В., „Прилози. Порекло Јосифа Руњанина“, *МГ*, бр. 1, 6.

„Музички гласник“ пратио је рад музичких академија и школа у Љубљани, Загребу, Сплиту; писао је о историји загребачког Конзерваторијума, о музичким приликама у Осиеку, о загребачким црквеним хоровима, о часопису „Света Цецилија“ (из којег је неретко преузимао чланке), о раду Надбискупске велике гимназије у Травнику итд.²⁹ „Гласник“ није поздрављао појаву младих музичара само из Србије; управо је из „Свете Цецилије“ преузета вест да је Крсто Одак завршио студије композиције на Мајсторској школи Државног конзерваторијума у Прагу, у класи Вићеслава Новака (Vítězslav Novák).³⁰ С друге стране, известιοци из главних центара нису пропуштали да укажу на признања која су им стизала из престонице. У извештају о раду Загребачког конзерваторијума у школској 1921/22. години није изостао податак да су Фрањо Дуган, Вацлав Хумл, Фран Лотка (Lhotka), Вјекослав Розенберг-Ружић (Rosenberg-Ružić) и Јуро Ткалчић одликовани Орденом св. Саве.³¹

У „Музичком гласнику“ чланци су штампани ћиричним и латиничним писмом, а прилози колега из Љубљане на словеначком језику. У једној прилици уредништво је с поносом објавило: „По нарочитој жељи дописничковој доносимо овај допис из Загреба одштампан ћирилицом“.³²

Колико је редакција београдске ревије држала до југословенског заједништва, најбоље се види по емоцији у завршном, опроштајном броју: „Уредништво *Музичког гласника* нема речи којима ће изразити срећу што су на његовом предузећу радили и Срби, и Хрвати, и Словенци – читав наш народ“.³³

Изливи аутентичног, искреног одушевљења нису били сметња критичности музичких писаца у овоме часопису. Струка и знање били су из-

²⁹ М. Н. [Matej Hubad], „Гласник. Glasbena Matica v Ljubljani“, *МГ*, бр. 1, 1–2; Кр. [Петар Ј. Крстић], „Прикази. Sveta Cecilija“, *исто*, 8; К. [Казимир Кренедић], „Гласник. Загребачки музички институти“, *МГ*, бр. 3, 5; Franjo Dugan, „Гласник. Načrt povijesti kr. konzervatorija u Zagrebu“, *МГ*, бр. 4, 6; Ладислав Плетеш, „Гласник. Ораторијски збор Св. Марка у Загребу“, *МГ*, бр. 5, 5; Н. Н., „Гласник. Музичке прилике у Осиеку“, *МГ*, бр. 5, 6; „Гласник. Кр. Конзерваториј у Загребу“, *МГ*, бр. 8, 6–7; „Гласник. Poročilo o delovanju konservatorija Glasbene Matice v Ljubljani – v šolskem letu 1921–22“, *исто*, 7; В. Вурагин, „Гласник. Музикално-Вокална-Пластична Школа за дјецу код Нар. Жен. Задруге у Сплиту“, *исто*, 8; В. [Вјекослав] Лончар, „Гласник. *Ђачка лира*“, *МГ*, бр. 9, 7–8; Л. [Ладислав] Плетеш, „Гласник. Ораторијски збор св. Марка у Загребу“, *МГ*, бр. 10, 7.

³⁰ „Св. Цецилија“, „Гласник. Нови композитори“, *МГ*, бр. 9, 7.

³¹ „Гласник. Кр. Конзерваториј у Загребу“, *МГ*, бр. 8, 6.

³² К. [Казимир Кренедић], „Гласник. Загребачки музички институти“, *МГ*, бр. 3, 5.

³³ Уредништво „Музичког Гласника“, „Наша завршна реч“, *МГ*, бр. 12, 1.

над идеологије, а уредници се очито нису плашили да ће стручна критика бити примљена на неповољан, непринципијелно мотивисан начин. Пишући отворено и поштено, рачунали су и на такав одјек. Тако је Владимир Р. Ђорђевић изнео приличан број образложених примедба на *Pjesmaricu – jugoslovenke narodne popijevke za osnovne škole* Антуна Добронића.³⁴ А Антун Добронић је био музичар осведоченог југословенског опредељења, чест сарадник београдских часописа у међуратном периоду.

* * *

„Музички гласник“ је био привржен и словенофилској идеји. У часопису нису изашли широко постављени, проблемски или теоријски текстови који би обрађивали ову тематику. Међутим, часопис је на различите начине показао да је наслеђе свесловенског покрета живо и у модерним временима, и да модернизација нове државе, њено укључивање у европске токове, нису у колизији с идејом словенске узајамности, са идејом наслеђеном из XIX века.

Материјалним недаћама недовољно консолидоване Краљевине СХС „Гласник“ је налазио лека указивањем на примере решавања положаја музике у једној Чехословачкој.³⁵ Када пише о Пољској, београдски часопис са задовољством наводи да је варшавско извођење Вагнерове (Richard Wagner) опере *Валкире* било на пољском језику, и да су извођачи били Пољаци.³⁶ Пажњу својих читалаца уредници су задржали на Пољској и тако што су објавили обиман чланак Емила Саса (Emil Sas) о савременој пољској музици и њеним главним протагонистима (Лудомир Ружицки /Ludomir Różycki/, Карол Шимановски /Karol Szymanowski/, Мјечислав Карлович /Mieczysław Karłowicz/).³⁷ „Гласник“ је објавио вест о оснивању Савеза руских уметника у југословенској Краљевини, а бригу о словенској браћи, избеглој после Октобарске револуције у нашу земљу, показао је и региструјући концерт Народне женске задруге у Сплиту у корист гладне руске деце.³⁸

³⁴ Влад. [Владимир] Р. Ђорђевић, „Прилози. *Pjesmarica*. Jugoslovenske narodne popijevke za osnovne škole. Sabrao i uredio Antun Dobronić. Cijena din. 7. Zagreb, 1922. Nakladom Pokrainske Uprave za Hrvatsku i Slavoniju“, *МГ*, бр. 12, 7–8.

³⁵ „Св. Цецилија“, „Гласник. Музика у чехословачком буџету за 1922. годину“, *МГ*, бр. 4, 7. Видети, на истој страници, и чланак *Судбина Чешке Филхармоније*, у преводу Божицара Јоксимовића.

³⁶ „Св. Цецилија“, „Опере и концерти. Опере. Варшава“, *МГ*, бр. 4, 8.

³⁷ Е. Сас, „Савремена пољска музика (Лудомир Розицки, Карољ Зимановски, Мицислав Карловиц)“, *МГ*, бр. 8, 1–3.

³⁸ Ј. Р., „Гласник. Савез Руских Уметника у Краљевини С. Х. С.“, *МГ*, бр. 5, 6; В. Вурагин, „Гласник. Музикално-Вокална-Пластична Школа за дјецу код Нар. Жен. Задруге у Сплиту“, *МГ*, бр. 8, 7.

У „Музичком гласнику“ најмање има чланака и вести о западноевропској музици. Нису објављени иоле опсежнији текстови који би овдашњем читатељству приказали значајне личности и стилове из историје европске музике. Ни вести, уосталом малобројне, које је „Гласник“ донео о Западној Европи, не показују да је иза тога стајала нека нарочита концепција. У мартовској свесци објављена белешка о новим музичким издањима у Великој Британији, пре би спадала у *curiosa*, него што је то представљало одраз једне континуиране уредничке намере.³⁹ Наиме, уредништво је само пренело податак да је у Енглеској током 1921. године објављено шездесет пет књига о музици, од којих је седам преведених са страних језика и пет брошура. „Музички гласник“ објавио је вест о концерту који је у Лајпцигу одржан поводом смрти Артура Никиша (Arthur Nikisch).⁴⁰ У рубрику куриозитета, дакако привлачних, дошла би белешка о француском часопису „La Revue Musicale“, који је децембарску свеску за 1921. годину посветио балету. Београдском читаоцу се скреће пажња да је у том броју писао и један Пол Валери (Paul Ambroise Toussaint Valéry), да је пок. Едгар Дега (Hilaire-Germain-Edgar Degas) заступљен сонетом *Играчица* и др.⁴¹

У две прилике „Гласник“ је писао о Камију Сен-Сансу (Charles Camille Saint-Saëns).⁴² Музика овога композитора била је сразмерно популарна у Београду с краја XIX и у првој половини XX века. „Гласник“ је био доста галантан када је овог француског композитора оценио као „једног од најоригиналнијих и најистакнутијих талената новије композиторске школе у Француској“.⁴³

И то је све што је београдски и југословенски читалац могао да прочита о западноевропској музици у „Музичком гласнику“. Очито, уредници нису видели као свој приоритет рад на популаризацији западноевропске музике – то је чињено у другим музичким и књижевним часописима и дневним листовима прве половине XX века. У фокусу „Гласникове“ пажње били су Југославија и, донекле, словенске земље.

³⁹ „Гласник. Нова музичка дела у Великој Британији“, *МГ*, бр. 3, 5.

⁴⁰ З. [Јован Зорко], „Концерти. Концерт посвећен Д-р Артуру Никишу у Gewandhaus-у у Лајпцигу“, *МГ*, бр. 3, 7.

⁴¹ П., „Прикази. La revue musicale“, *МГ*, бр. 3, 7–8.

⁴² Кр. [Петар Ј. Крстић], „Гласник. † Шарл Камил Сен-Санс“, *МГ*, бр. 1, 8; В., „Прикази. Hervey Arthur – „Saint-Saëns“, London 1921, John Sane, цена 6 шилинга“, *МГ*, бр. 3, 6.

⁴³ Кр. [Петар Ј. Крстић], „Гласник. † Шарл Камил Сен-Санс“, *МГ*, бр. 1, 8.

* * *

„Музички гласник“ је заступао одређени програм. У њему су најважнију улогу добили музички фолклор, национална музичка прошлост и борба за бољи положај музике и музичара у новој државној заједници. „Гласник“ је пригрлио савремену епоху отворивши се без остатка југословенству, али не и модерној, односно авангардној музици. Идеолошки „напредан“, „Музички гласник“ имао је конзервативан уметнички укус.

„Музички гласник“ представља „увертуру“ српске музичке периодике између два светска рата. Иако је излазио само дванаест месеци, одиграо је значајну улогу. Данас, за историчара српске музике и музикографије, он представља драгоцен извор за познавање погледа и хтења једне генерације српских музичара која је била везана за наслеђе XIX века, и која нам је у овом часопису оставила слику једног граничног периода, периода у којем су се почели разилазити XIX и XX столеће.

Aleksandar Vasić

“THE MUSIC HERALD” (1922): AESTHETICAL AND
IDEOLOGICAL ASPECTS
(Summary)

The Music Herald was the first music magazine to appear in Belgrade after WWI. It was published monthly, for a year (January – December 1922). Its editor-in-chief was Petar Krstić, a composer. Other members of the editorial staff were Božidar Joksimović, Stevan Hristić, Kosta Manojlović (composers), Vladimir R. Đorđević (an ethnomusicologist) and Jovan Zorko (a violinist).

Over 200 articles were published in the magazine. It dealt with different genres of music writings, such as articles, treatises, documents on the history of Serbian / Yugoslav music, music criticism, polemics, necrologies and bibliographies. Twenty-four compositions by native composers were published in the musical supplement of *The Music Herald*, among them the works of its editors as well as those of other Yugoslav musicians.

The Music Herald dealt with three fields of interest: music historiography, ethnomusicology and the current topics of its epoch.

When the magazine started, Serbian musicology was in its initial stage so the editors were trying to foster its development. They published numerous biographies of Serbian 19th century musicians, as well as documents on Serbian music culture during the reign of Prince Miloš Obrenović. Music folklore was also very often the subject of interest in the magazine.

The Music Herald was interested in current topics and covered the Yugoslav music school system, opera houses, military music, music associations, etc. It was especially interested in choral societies, which in the course of the 19th century took up not only an artistic, but also a political and patriotic role in the liberation movement. After WWI, choral societies entered a period of crisis. Their political *raison d'être* was lost, so they were faced with the challenge of achieving higher professional standards.

This study deals with two aspects of “The Music Herald”: aesthetic and ideological aspects.

In terms of ideology, the magazine was strongly in favour of the Yugoslav idea. Its correspondents (more than 40 of them) came from all parts of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, as well as from abroad (Poland). The music culture of the Serbs, Croats and Slovenes was treated with equal enthusiasm. The articles were published in both Cyrillic and Latin script, and in two languages (Serbo-Croatian and Slovenian).

The editors of *The Music Herald* were also Slavophiles. They wrote about Czechoslovakian and Polish music, and also covered the works of Russian musicians who had emigrated to Yugoslavia after the October Revolution in 1917.

The so-called “national style” was fostered in *The Music Herald*, because it was believed by the editors to be the future of Serbian and Yugoslav music. Avant-garde music was treated with suspicion, although on one occasion a defense of contemporary music by Stanislav Vinaver, a writer and a music critic, was published. On the other hand, fostering the “national style” did not mean that moderate means of expression sufficed for the positive evaluation of a certain music piece. That is why the compositions of Petar Stojanović were judged as “drawing-room music”.

Although it lasted for just one year, *The Music Herald* has an important place in the history of Serbian music periodicals. Its orientation towards music historiography is, in this respect, especially important. It blazed the trail for the Serbian musicology in its dealings with unknown music data in the past.

(Translated from Serbian by Ranka Gašić)

UDC 78(051)(497.11)“1922“

78.072(497.11)

DOI:10.2298/MUZ0909097V